

A BODOKY KÁROLY EMLÉKMUZEUM
/ kézirat /

BODOKI KÁROLY
KOROS BERETTYÓ SZABÁLYOZÁSI KÖZPONTI FŐELNÖK
† 1868.

GYULA
1983

A Bodoky Károly Emlékmúzeum

A muzeumismertetőt írta és szerkesztette
Gabnai Sándor

Lektorálta
Dr. Mászáros Vincze VIZDOK BUDAPEST

Megjelent 11. példányban a Bodoky Károly Vizügyi Múzeum Baráti Kör
kezdemenyezésére a Körös-vidéki Vizügyi Igazgatóság által, a "BO-
DOKY KÁROLY VIZÜGYI MUZEUM" alapításának 40. évfordulójára.

E célra a kéziratot átengedte a szerző leánya Gabnai Zsuzsanna.
Minden jog fenntartva.

Gabnai Zsuzsanna

Gyula, 2014. július 19.

A B O D O K Y K Á R O L Y E M L É K M U Z E U M

/ kézirat /

G Y U L A
1983

A BODOKY KÁROLY EMLÉKMŰZEUM

Amikor a Kőrösök vidéke annyira jellegzetes vízügyi múltjának tanulmányozása során kitűnt, hogy a vízszabályozások döntő időszakában, a 19. században a vidék vizeinek szabályozásában, vízügyi történetében milyen nagy szerepet játszott a Bodoky mérnökcsalád több egymást követő nemzedéke, természetesen adódott a gondolat, hogy példamutató munkásságuknak emléket kell állítani.

A gondolatot tett követte. A Kőrös-vidéki Vízügyi Igazgatóság munkatársainak egy lelkes kis csoportja - benne e sorok írója is -, az 1970 körüli években megkezdte a táj és benne a Bodoky család vízügyi múltjára vonatkozó emlékek gyűjtését, konzerválását, adatok feltárását és rögzítését, kiállításra való előkészítését.

Kérdésese volt, hol lehetne az összegyűlt szép anyagnak kiállítási helyet biztosítani?

A megoldás önként kínálkozott. Műszaki emlékké nyilvánították a Mezőberény község határában, a Kettős Kőrös jobboldali töltése mellett fekvő, 19. század végén létesült "Hosszúfok I." szivattyutelepet. Az 1973-ban véglegesen leállított szivattyutelep helyiségei kínáltak helyet a gyűjteménynek és kettős cél elérésére adott alkalmat.

Egyrészt a kazánháznak hazánk 19. századi iparát reprezentáló berendezése tanulmányozásra érdemes látnivalót kínált a vízügyi szakembereknek, technikatörténészeknek, a tanuló ifjuságnak és a műszaki érdeklődésű látogatóknak, másrészt lehetővé tette vízügyi múltunk emlékeinek műszaki környezetben való felvillantását.

A muzeum a Bodoky család legkiemelkedőbb, Békés megyéért leg többet tett tagjáról a "BODOKY KÁROLY EMLÉKMŰZEUM" nevet kapta. A már említett kollektív munkája nyomán 1974. július 19-én nyitotta meg a Vízügyi Igazgatóság vezetője Takács Lajos igazgató-főmérnök, a hazai

vizgazdálkodási dolgozók általános érdeklődése és elismerése közepette.

A szép tájban fekvő muzeum számos látogatót vonzott, s a körös-vidéki kirándulások egyik célpontja lett. Évek során az épület melletti térségen látványos skanzennel egészült ki, melyben olyan nagyobb méretű emléktárgyak kaptak helyet, amelyek az épületbe nem fértek volna be: kubikus talicska, kordé- a régi vízszabályozó munkák kétkezi hőseinek a kubikusoknak emlékei -, régi tiltók, átereszek és egyéb a multat idéző berendezések. Míg benn az épületben hajdani, még Vásárhelyi Pál és utódai által használt térképek, hydrológiai és földmérő műszerek, a Körösök szabályozásával, a vízügyi munkálatokkal és szolgálattal kapcsolatos gazdag irat- és könyvanyag mellett egykori gátörök és gépészek életének tárgyi emlékei: a csobolyótól a bográcsig, a gyertyától, olajmécstől a fáklyáig, a kuttyogtatótól a kecehálóig; vezették vissza a látogatót a Bodokyak és kétkezi munkatársaik világába.

Amde 1980 nyarán- mintha a Bodokyak kora tért volna visszaváratlan árhullám öntötte el a tájat. Az ár a Körösök hegyvidéki vízgyűjtőjén 1980. július 21-27 között hullott hatására vonult le a Kettős-Körös felé. Ugyannyira, hogy a folyók felső vízmércéin a tetőző vízhozamok elérték az eddig mért vízállások felső határát, sőt néhány esetben meg is haladták

A magas vízállások következtében az árvízvédelmi vonalakon sok helyen kritikus helyzet alakult ki. A Kettős-Körös jobboldali töltése július 28-án robbanásszerűen átszakadt. A kezdetben 5 méteres nyílást a rohanó víz gyorsan közel 80 m szélesre bővítette. A gátját szakított ár $800\text{m}^3/\text{s}$ vízhozammal töltötte a területet, veszélyeztetve Hosszúfok környező térségét. Estére már elérte Tarhos község kör-töltését. Tarhost és Sarkadot is hirtelen új töltés építésével kellett megvédeni.

Menteni kellett a hosszúfoki kiállítás anyagát is, mit hova, ahol remélni lehetett, hogy a romboló ár talán legkevésbé pusztítja s ahová lehetett : többnyire az épület padlására.

A váratlan gátszakadással egyidőben a vízvisszavezetési munka is megindult. Szinte napok alatt $72\text{ db } 24\text{ m}^3/\text{s}$ teljesítményű szivattyút állítottak üzembe. A levonuló víz után a szakadás elzárása is megkezdődhetett, és az apadó viznél üzembe kerültek az elöntött szivattyutelepek is. A megfeszített munka eredményeképpen a kiömlött 20 millió m^3 víz visszavezetése a mederbe 1980. szeptember 17-én befejeződött.

A Körösök látványosan és félelmetesen újból megmutatták, hogy miért volt és miért van szükség a Bodokyakhoz hasonló mérnökökre. A Bodoky Múzeum kiállítását azonban elmosta ez a "bemutató".

Az emlékanyag felujítása, kiegészítése, új kiállítás tervezése ismét esztendőket vett igénybe, míg végre 1984. tavaszán ismét helyére került minden s a BODOKY KÁROLY EMLÉKMÚZEUM újra megnyithatta ajtaját a látogatók előtt. Az új kiállítás ismét a Bodoky család mérnökeinek munkatere, munkássága köré csoportosul. Nem érdektelen hát egy pillantást vetni arra, hogy kik is voltak ezek a Bodokyak és mit tettek meggyéért az egész Körös-vidékért?

Bodokyak a Körös-Berettyó vidék szolgálatában

Földünk történetében röpké pillanat, de de az emberiség fejlődésében szinte beláthatatlanul hosszú idő: a geológusok véleménye szerint hozzávetőleg tízezer esztendő alatt munkálták ki a természet erői a táj már általunk is megismerhető arcát. Az erdélyi hegyek közül nagy sebességgel a síkságra zuduló folyóvizek ágakra szakadva, lelassulva, ide-oda kanyarogva rakták le hordalékukat, feltöltve a mélyebben fekvő területeket lassanként saját medrüket is; egyre jobban szétterülve, vizenyős, lápos területek, mocsarak, sárrétek kiala-

kulását segítették elő.

Ezt a képet tárják elénk a 18. századvégi, 19. századeleji szórványos térképek, melyek jól szemléltetik a Tiszántul nádas-berkes-mocsaras területeit, amalyek közül legjelentékenyebb volt a BERETTYÓ-nak Bihar-, Békés-, Jász-Nagykun-Szolnok vármegyék határán elterülő medencéje, az ugynevezett bihari Nagysárrét; továbbá a SEBES KÖRÖS-nek Bihar és Békés vármegyék határán belül elterülő medencéje, az ugynevezett Kis-Sárrét. A medencéket egyrészt Berettyón és a Hortobágyon levonuló Tisza-árvizek, másrészt a Sebes-Körös és a Fekete-Körös árvizei töltötték meg. Ezek a területek egész éven át víz alatt állottak, az árvizek kiöntései pedig jelentékeny területeket károsítottak.

Ezekről a területekről az érdekelt törvényhatóságoknak sem volt pontos ismerete. Közöttük állandóan volta torzsalkodások, határviták s az árvizek kártételei elhárításának többnyire eredménytelen kísérletei során a súlyos jogsértések.

A Helytartótanács végre is véget akart vetni a vitáknak, torzsalkodásoknak. A helyzet megvizsgálására, a viták elsimítására s a Körösök szabályozásának előkészítésére br. Vay Miklós személyében kir. biztost nevezett ki. Vay - maga is képzett hadmérnök lévén -, hamar átlátta a bajok okait. Elrendelte a Körösök vidékének felmérését, a vizek szabad lefolyását gátló malomgátak és malmok lebontását, a mederfenék kitisztítását, a kengyelek átvágásával a vizek lefutásának meggyorsítását, védőtöltések építtetését, de mindez hosszú éveken át pusztába kiállt szó maradt. Nem volt aki a bölcs utasításokat végrehajtsa.

Ilyen körülmények között került Gyulára a székely származású Bodoki Henter Mihály. Miután nemesi származását és mérnöki képzettségét is igazolta. Mérnöki működésre kért engedélyt : 1812-ben a vármegye hites földmérőjévé választotta.

A család eredeti neve HENTER s származási helye volt a székelyföldi Bodok, s a "bodoki" nevet nemesi előnévként használták.

Békés vármegye 1837. évi április 17-i közgyűlési jegyzőkönyvéből tudjuk, hogy Mhály a kis erdélyi Börzsöly nevű község református lelkészének, Bodoki Henter Mártonnak volt a középső fia. Miután az egész család nemességét, így József és Márton testvéreit is a vármegye ismételten elismerte és kihirdette, a Henter családnevet lassanként elhagyták s a Bodoky családnevet kezdték használni.

Bodoky Mihály mint megyei "ingenieur" példás munkát végzett a határviták rendezésében, a vizimalmok "regulázásában". A terület felmérésében jeles segítsége volt a Körösök és a Berettyó völgye vizrajzi felmérésére időközben megbízást kapott Huszár Mátyás nagyváradi kamarai mérnöknek. Javaslatára Békés vármegye közgyűlése 1815-ben utasítást és felhatalmazást adott ki a "megyei földmérőnek", azaz neki, hogy "... a békési malmok azonnal, még a téli fagyok ki nem engednek egészen leendő kihányattatása.... véghezvitelét tegye kötelességévé s a Körös fenekének kitisztíttatása, a berkek a partok mellől való kiirtása is elhatározottatott ..."

Bodoky Mihály mindezt végre is hajtotta s ezzel megtette az első lépéseket a vízfolyások rendezésére.

A feltöltődött mederfenék kitisztításának akkor alkalmazott módszere volt a fenék felszántása, hogy az így fellazított hordalákok a víz sodra könnyebben vihesse magával. A sodrás erejének azaz a folyók sebességének fokozására megkezdte a folyó kanyarulatainak, kengyeleinek átvágását. " A Nagy-Körös hajlatának Békés városa mellett eső ugynevezett Kastéj zugi átvágást meglibellálva és rajzolatba tévén, úgy találtam, hogy a szóbanlevő átvágáson a Körös vize fojásának tizenkétszer rövidebb útja lenne, mint a' mostani árkan vagy on" - írja 1836. évi november havi jelentésében.

A Körösvidék vízügyeinek rendezésére azonban ezek az elszigetelt kezdeményezések és munkálatok nem nyújthattak orvoslást.

Időközben Huszár Mátyás elkészült felmérő és térképező munkájával, s annak eredményeit összefoglaló hatalmas, máig tanulságos elabórátuma, a "Hydrographia depressae Regionis fluvialis Crisitionem ..."

alapja és kiinduló pontja lett a szabályozó munkának. Az elhalt Vay Miklós helyébe lépő Zichy Ferenc, Beszédes József véleményére és terveire is támaszkodva sürgette a munkák összehangolt megkezdését. Erre azonban Bodoky Mihály életében már nem kerülhetett sor. 1838. január 13-án meghalt. Nevét köztisztviselt, munkásságát elismerés övezte. Halála után elsőszülött fiát, Károlyt választották meg a megyei mérnöki tisztségre. Méltó utóda lett atyjának.

BODOKY KÁROLY, apjának Major Teréziával kötött első házasságából született 1814. március 29-én a békési református egyház anyakönyvének igazolása szerint. Iskoláit Gyulán, Kecskeméten és Debrecenben végezte. Majd Pesten a Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészeti kara mellett működő "Instituta Geometricum ...", magyarul Mérnöki Intézet hallgatója lett. Mérnöki diplomáját 22 évesen 1836-ban kapta meg. Kiváló bizonyítványa tanusítja, hogy olyan tanulmányokat végzett, amelyek a kor nagyszabású vizimunkálatainak tervezését, az előkészítő és kivitelező munkák minden fortélyát megismerte és elsajátíthatta. Mestere volt ebben Vásárhelyi Pál, aki mellett, a Aedilis Directio, a Budai Építési és Hajózási Főigazgatóság kötelékében két gyakornoki évét töltötte.

Talán atyja munkaszeretete hatott rá s ezzel párosult a természet szeretete, a vadvizek országának vonzása, hogy a másutt talán fényesebb jövő helyett a 24 éves ifjú mérnök elfogadta Békés vármegye választását s atyja örökébe lépett. Mint megyei mérnök nagy lendülettel fogott munkához. Békés-, Arad-, Bihar-, Csongrád vármegyék ezer meg ezer holdra terjedő hatalmas területeit mentesítette az árvizektől, a hatalmas mocsárvidékek lecsapolásával jelen-

tős mértékben hozzájárult, hogy Alföldünknek ezek a részei is termőfölddé váljanak.

Terveiben, munkálataiban Huszár Mátyás és Beszédes József nyomdokait követte. A Kettős- és a Hármaskörösön a Beszédes által javasolt 45 átvágásból 36-ot már 1840. őszén munkába vett. Az érdekelt megyei törvényhatóságok az 1844/45. évi árvizek tapasztalatai alapján melyek ismét kevésbé eredményes helyi védekezésre kényszerítették őket, - az egész területre átfogó új rendezési terv készítését kívánták, valamint a terhek viselésében a földbirtokosok és az érdekelt községek részvételét tüzték ki célul.

Ez az egyetértés tette lehetővé szinte évszázados torzsalakodás után, a törvényhatósági határookra való tekintet nélkül az egész területet felölelő Körös Szabályozási Társulat megalakulását.

Amikor az egész Tisza-völgy szabályozására Széchenyi István létre hozta a Tiszavölgyi Társulatot, a Körösszabályozási Társulat azonnal csatlakozott hozzá. Széchenyi javaslatára Gyulán központi hivatalt állított fel, melynek vezetője Bodoky Károly lett. Együtt 1847-ben - megbízást kapott a Körösök szabályozása egységes tervének elkészítésére. Terveit Vásárhelyi Pál tragikus hirtelenséggű halála után Keczkés Károly a Tiszavölgyi Társulat új műszaki vezetője vizsgálta felül s jóváhagyásra az Aedilis Directio elé terjesztette. A szabályzó munka Bodoky Károly irányításával, 1849-ig a Társulathoz a szabadságharc bukásával történt feloszlásáig eredményesen folyt. Alapelve volt, hogy a folyókat nem csak töltésezni, hanem szabályozni is kell. 1855-ben végérvényesen jóváhagyott terveinek egyik lényeges eleme volt, hogy a korábban a nagy mocsarakon keresztül mezőtur felé kóválygó Berettyó folyót Szeghalomnál bele kell vezetni a Sebes Körösbe a lecsapolások elősegítése céljából. Ez meg is történt.

A Berettyó szabályozását egy egyszerű paraszt-költő Balogh János így örökitette meg 1854-ben:

" Uj Berettyó emlékére, felbuzdult a verselő vére,
Nevét emlékbe felhagyja annak, aki azt megásatja.

Ezernyolcszázötvennégyben a feltett cél mene végbe,
hogy uj Berettyó ásódjon, a régi meg bezáródjon.

....

Főmérnök Ur volt Bodoky, ki szép renddel munkálta ki
Uj Berettyónak helyzetét, felhagyván emlékezetét.

....

Nagyságtok példát mutattak, egy-egy targoncát megraktak

.....

Jelen volt Huzly a prépost, főtisztelendő ur ő most.

Ott a népet megáldotta s munkára buzdította.

S a csinos ásót felkapá, s véle a targoncát megraká....."

Gyula városát 1855-ben két ízben is elöntötte a Fehér Körös. A város házainak a felét az árvíz rombadöntötte. A korábbi szabályozási terveket Bodoky Károly a város védelmének fokozására a Nagyváradi Kamarai Területi Mérnöki Hivatal hozzájárulásával úgy módosította, hogy a Fehér-Körös vize Gyulát, Csabát és Békést megkerülve, Gyulavári és Békés között egyenes nyomvonalon teljesen új mederszakaszt kapjon. Tervét meg is valósította. Az idősebb nemzedék ezt a folyószakaszt ma is Uj Körösnek nevezi.

A Bodoky Károly által irányított szabályozási munkákat a megyei törvényhatóság annyira fontosnak tartotta, hogy azokra az uralkodó figyelmét is felhívta s Ferenc József 1857. évi országjárása alkalmával az Uj-Körös munkálatainak megtekintését programjába beiktatta.

A szabályozási munkák megélénkülésével szükségesnek mutatkozott új víztársulatok szervezése. Bodoky Károly tevékenyen részt vett a hosszufoki, az istvánfenéki, a berettyói, a fehérvörösi vízszabályozó társulatok megszervezésében. Ő dolgozta ki alapszabályait és vállalta műszaki munkáinak irányítását.

Sokoldalú munkássága közepette gondot fordított az utódképzésre is. Mérnöki pályára induló fiatalok egész kis táborát nevelte ki. A fiatal mérnök nemzedék számos tagja mellette töltötte gyakorlati éveit, mellette tanulta meg a vízszabályozás gyakorlatát.

Jelentős szerepet vitt a vármegye közéletében is. Az ő kezdeményezésére alakult meg a Békésmegyei Takarékpénztár Egyesület, melynek haláláig vezetője volt.

A hivatalával járó rendszeres helyszíni bejárások óriási szellemi és fizikai megterheléssel párosultak. Ez a magát nem kimérlő lázas tevékenység egészségi állapotát kikezdte. 1868. december 10-én - 54 éves korában -, aránylag még fiatalon, hivatali teendői végzése közben Nagybajomban szívszélhűdés érte és meghalt. Gyulán, a régi református temetőben helyezték örök nyugalomra.

Hivatalát apja második, Major Zsuzsannával kötött házasságából származó testvére BODOKY LAJOS vette át 27 éves korában. Ő már az új József Nádor pesti Műegyetem neveltje. Oklevelét 1852-ben nyerte el. Gyakorlati idejét a Tiszaszabályozás főfelügyelője Herrich Károly mellett töltötte, majd bátyja mellé került Gyulára s tevékeny részt a Körösök és a Berettyó szabályozási munkáiban. Miután bátyja Károly teljesen a társulati munkák irányítására tért át, 1860-ban Békés vármegye Bodoky Lajost választotta megyei főmérnökké. 1863-ban a Temes Szabályozó Társulat főmérnöke lett, majd 1868-ban bátyja halála után, az ő hivatali utóda lett.

Közben jelentős szakirodalmi tevékenységével országos nevet szerzett magának. "A folyókban és csatornában folyó víz mozgásának elmélete" c. munkáját a szakemberek napjainkban is haszonnal forgathatják.

1872-ben mint középítési felügyelőt Budapestre a Dunaszabályozási munkákhoz hívták meg. 1876-ban jeges árvíz fenyegette a fővárost. Az árvízveszélyt Bodoky Lajos a Soroksári-Dunaág saját felelősségére történt megnyitásával hárította el. A főváros diszpolgárává választotta. További mérnöki munkássága a Dunaszabályozás problémáira összpontosult. Csakhamar mint miniszteri tanácsos az egész vízügyi igazgatás élére került. Még elkészítette a Duna felső szakaszának szabályozási terveit s azokat az Országgyűlés el is fogadta - kivitelezésüket azonban már nem érte meg -, a halál 52 éves korában 1885. szeptember 13-án elragadta.

Mint mérnök, fia Bodoky Kálmán lép nyomdokaiba. Az időközben Gyulán felállított Folyammérnöki Hivatal munkatársaként folytatta a család immár hagyományos tevékenységét a Körösök és a Berettyó szabályozó munkája terén. Ő vette át a Békésmegyei Takarékpénztári Egyesület vezetését is. Összegyűjtötte a családi okmányokat és ereklyéket. Neki és utódainak köszönhető, hogy azok jelentős része máig megmaradt.

A Bodoky család mérnök tagjainak egy évszázadot átölelő páratlan és közhasznú műszaki, közgazdasági működése összeforrt Békés megye fejlődésével s abban elévülhetetlen érdemeket, megbecsülést szerzett.

A Körösök és a Berettyó vízügyi történetében különösen kiemelkedő nevet szerzett magának Bodoky Károly, akinak fényes mérnöki tehetsége előtt országos ívű pálya lehetősége nyílt meg, de őt szülőföldjének szeretete, a Körösök világához való ragaszkodás ide kötötte.

A Körös- Berettyó vízrendezésének úttörő vízrendezési munkái fűződnek nevéhez. Az ármentesítő társulatok egész sorát hozta létre s Gyula, Békéscsaba, Békés városok árvízvédelmének és belterületük vízelvezetésének sikeres megoldása már magában is örök emléküvé tette nevét Békés vármegye közönségének hálás emlékezetében.

Hosszufoki Ármentesítő Társulat

Hosszufok I. szivattyutelepe

A Körösök völgyében az ármentesítési munkák elvégzése, a kengyelek átvágása, új mederszakaszok létrehozása, az árvédelmi töltések megépítése után gondoskodni kellett a töltéseken kívül rekedt csapadékvizek, a belvizek levezetéséről is. Az ármentesítő munkák mellett ez a munka is az Ármentesítő Társulatokra hárult s nagy teljesítményű szivattyuberendezések üzembe állítását kívánta meg. 1850. és 1880 között ezen a területen az 1849-ben felosztott Körösvidéki Ármentesítő Társulat helyén 7 vízszabályzó és ármentesítő társulat alakult. Ezek létrejöttében Bodoky Kárplynak és utódainak nagy szerepe volt. Különösen áll ez a Hosszufoki Ármentesítő Társulatra, mely elsőként 1852-ben alakult meg 43 803 kh. érdekerületen.

A társulat 1855-56. években megépítette a Hosszufoki-főcsatornát, a Gyepes- és a Határér csatornákat s az ezek által szállított vizet a Hosszufoki főcsatorna torkolatánál a Kettős-Körösbe vezette. Ennek akkoriban még árvédelmi célja volt, mert a Gyepes és Kölesér a hegyekből lefolyó patakok vizétől megduzzadva gyakran okozott elöntéseket. Ezért a Hosszufoki Ármentesítő Társulat a Hosszufok, Határér és Gyepes csatornákat árvédelmi töltések közé szorította. Ezek a töltések hosszú időn keresztül a Társulat legfontosabb árvédelmi védvonalát képezték.

Mivel a főcsatornán a töltés közé fogott folyókban - azok

magas vizállása esetén -, a vzek szabadon, gravitációs uton lefolyni nem tudtak, gondoskodni kellett itt is átemelő szivattyutelepek építéséről.

Ilyen szivattyutelepe volt a belvizöblözetnek a Mezőberény község határában létesített Hosszufok I. szivattyutelep. Ez a Kettős Körös jobboldali töltése mellett, az akkori számozásu 22 400 km, mai stacionálás szerint a 100 700 km töltésszelvényben épült - a Hosszufoki főcsatorna 0 00 szelvényénél 1898. évben-, 103 292 pengő költséggel.

Az egész szivattyutelep különösen gépészeti berendezése a 19.sz. technikájának jellemző létesítménye. Nemcsak a vízügyi múlt emléke, hanem különböző egységeivel jóformán az egész 19.sz.-i hazai nagy- par reprezentáns műszaki, ipartörténeti emléke is. A központi helyiségben álló falazott gőzkazán a Schlick-féle Vasöntőde és Gépgyár Rt. budapesti nagyvállalat terméke.

A berendezés másik helyiségbe telepített egységei :
Schlick- féle $1 \text{ m}^3/\text{sec}$ vízszállítású szivattyu és egy kéthengeres, kompund, kondenzációs, Rieder-féle tolattyus vezérművel ellátott gőzgép, melynek gyártója a budapesti Láng László Gépgyár Rt. volt.

A gőzgép gyártási éve: 1897.

Gyártási száma: 797

Teljesítménye: 130 LE

Lökethossza: 600 mm

Fordulatszáma: 120/ perc

Nyomóvezeték belső átmérője: 800 mm

Henger átmérője: 300/400 mm

A falazott kazánház és a gépegység termein kívül még két helyiség tartozott az épülethez. Az egyik a gépkezelő személyzet pihenőjéül szolgált, a másik kis helyiségben a kézi szertár anyagait tárolták

és egy az üzemelés közben adódó sürgős javítási munkák gyors elvégzésre szolgáló kovácműhelyt alakítottak ki.

A Hosszufoki és a hozzá hasonló szivattyutelepek hosszú sora a múlt század technikai színvonalának megfelelő gőzüzemű berendezés volt, alacsony fordulatszámu centrifugális szivattyukkal. Ezek a szivattyutelepek még 60-70 évi működés után is a belvizvédelem kulcsfontjainak voltak tekinthetők s bár üzemképes állapotban való fenntartásuk az utóbbi évtizedben már nagy költséggel járt, biztonságos üzemelésük miatt a vízügyi szakterületen nagy megbecsülésnek örvendettek.

A hosszufoki I.sz. szivattyutelep ma műszaki-ipari emlék. A területileg illetékes Körösvidéki Vízügyi Igazgatóság muzeumszerűen őrzi és tartja fenn s az eredeti berendezéseken kívül épületében került elhelyezésre a "BODOKY KÁROLY EMLÉKMÚZEUM"-nak a Körösvidék vízügyi múltját idéző kiállítása.

A kiállítás

Amint erről már volt szó, a Múzeum első, 1974. évben megnyitott kiállítását "elmosta" az 1980. évi árvíz. Az ár elöntötte az egész telepet. A megmentett tárgyi emlékeket és archiváliákat új anyaggal kiegészítve a felújított épületben új kiállításon mutatja be a Magyar Vízügyi Múzeum, mely 1984. tavaszán nyílt meg.

A rendelkezésre álló tér gátat szab a bemutatható anyag áradásának, így csupán a legjelentősebb mozzanatok jelzésére, a legkiemelkedőbb személyekről való megemlékezésre van lehetőség.

A látogató előtt felvillan a Körösök és a velük egy vízrendszert alkotó Berettyó vidékének ősi múltja. Régészeti leletek bizonyítják, hogy a mintegy tízezer esztendeje kialakult lápok, mo-

csarak járhatatlan utvesztői menedéket, védelmet, gazdag növény- és állatvilága pedig élelmet nyújtott a dombháton megtelepedett embercsoportoknak.

Azt, hogy a vidék ősi arculata a legutóbbi évszázadokig sem változott, s a magyar középkorban is még az ősi állapotok uralkodtak; a Magyarországról az első magyar ember által készített térkép, Lázár deák 1516-ban készített térképének faximiléje bizonyítja.

A kiállítás egyik érdekes darabja a 19. század-eleji állapotokat tükröző térképrekonstrukció, mely ugyanezt a képet tárja a látogató elé.

A vidék gazdasági, védelmi és politikai központja a gyulai Vár volt. Török kézre kerülésével az őshonos lakosság érdekévé vált a martalócok elől védelmet nyújtó lápi világ fenntartása. A Vár 1566. évi ostromát egykoru metszet mutatja be.

A mocsári, lápi életmód által kialakított sajátos népi foglalkozásokat, a halászat különböző módjait, a csikászást, a pákász életet gazdag anyag szemlélteti.

A Körösök világához szorosan hozzátartozott a vizimalmok tömege. Ezek dolgozták fel a kenyérgabona őrlése mellett az erdélyi hegyekből tutajokon, "talp"-akon, dereglyéken érkező sót, ásványi anyagokat, gyapjút és fát, de egyuttal medergátjaik akadályozták a víz szabad lefolyását. A szabályozások során a vizimalmok legnagyobb részét lebontották. A kiállítás azonban - mint anakronisztikus érdekességet -, bemutatja a Sebes-Körös felső folyásán egy még ma is működő ősi vizimalom fényképét.

A szabályozások során a vizimalmok kérdését ragyogóan oldotta meg Beszédes József - a kor kiváló mérnöke -, a Fehér-Körös felső vezetésű malomcsatornájának megépítésével, melyre 16, akkor korszerű 6-24 őrlőköves malmot is épített. Egyike-másika még ma is áll. Egy

ilyen malom tervrajzátis bemutatja a kiállítás.

A Körösök vidékének felmérését, térképezését Huszár Mátyás végezte el 1818-1823. között. Ez volt az előfeltétele minden tervszerű szabályozó munkának. Ma is lenyűgöző munkásságára "Hydrographia"-jának címlapja és egy térképszelvénye hívja fel a látogató figyelmét.

Huszár Mátyás, majd később Beszédes József alapvető iránymutatása nyomán dolgoztak a Körösök szabályozásának legkiemelkedőbb mérnök egyéniségei: Bodoky Mihály, Bodoky Károly, Bodoky Lajos, akiknek arcképeivel, tervrajzaival s tevékenységük egyéb dokumentumaival találkozunk a kiállítás anyagában.

Mint a reformkor annyi műszaki alkotásában, úgy a Körösök szabályozásában is megtaláljuk Széchenyi István keze nyomát. A Tisza szabályozásáért kifejtett szervező tevékenysége teremtette meg a lehetőségét az első Körösszabályozó Társulat 1845-ben történt megszervezésének, ő állította élére Bodoky Károlyt, akit európai s különösen angliai tanulmányutra is küldött.

Az árvizek kártevői és a korszerű árvédekezés módszerei, eredményei közötti párhuzamot szuggesztív képanyag szemlélteti.

A korszerű vízszabályozás, vízhasznosítás és a belvízvédelmi rendszer létrehozása századunkban, sőt napjainkban lépett utolsó fázisába. A fejlődés nagy távlatokat nyitó útját Sajó Elemér mutatta meg a Bökényi Duzzasztómű és Hajózsilip létrehozásával 1906-ban, ami lehetővé tette a Körösök egy szakaszának a hajózását is. A következő nagy alkotás a Békésszentandrás Duzzasztómű ezt a lehetőséget tovább növelte. A Körösök első gőzhajója a DÉLIBÁB, mely 1942-től több mint 100 km-es folyamszakaszon bonyolított le rendszeres személy- és áruforgalmat. A fejlődésnek ezt a vonalát követték a felszabadulás utáni évtizedekben létrehozott nagylétesítmények is amelyek elsősorban a

mezőgazdasági vízellátás céljait voltak hivatva szolgálni, és amelyekre a kiállítás anyaga ugyancsak rátereli a figyelmet.

A kiállítás egyik elgondolkoztató részlete a vízszabályozási munkák " az országépítés kétkezi hőseinek" , a kubikusoknak állít emléket, akik kiváló mérnökök vezetése mellett az életüket építették be a vonzó tájba. Ők tették lehetővé, hogy hazánk mezőgazdasága fél millió kh. új termőföldet nyerjen s a Körös-Berettyó völgy mezőgazdasági termésének hozama kétszeresére, állatállománya négyszeresére emelkedjék.

A kiállítás képzőművészeti is igényes berendezése, a kis térben is gazdag adat- és dokumentumanyag, sok új ismeretet, élményt nyújt az érdeklődő látogatónak, aki magával viszi Erdélyi Józsefnek e tájról írott szép költeményének hangulatát :

"Eltűnt a kócsag, s a daru, a gém,
mióta eltűntek a vadvizek,
de visszajönnek, míg a Nagyalföldön
egy tócsa tócsa lesz, a sirós bibicek.

Bibic ! Bibic ! Kiabálnak felettem,
kisérnek az oktondi madarak,
mintha keresnék rajtam: hová lettek
a régi szép kiterjedt mocsarak ?"

Igen, eltűntek a mocsarak, szabályos szalagokként kanyarognak a Körösök ágai, de üdén virul a táj s a látogatóknak üdülést, pihenést, nyugalmat kínál.

- . - . -

Tartalomjegyzék

A BODOKY KÁROLY EMLÉKMUZEUM létrejöttének körülményei	1
A Bodokyak a Körös- Berettyó vidék szolgálatában	3
Bodoki Henter Mihály / 1783-1838 /	5
Bodoky Károly / 1814-1868 /	6
Bodoky Lajos / 1832-1885 /	9
Bodoky Kálmán / 1858-1918 /	10
A Hosszúfok Ármentesítő Társulat Hosszúfok I. szivattyutelep ismertetése	11
Az ujonnan megnyílt kiállítás	13
Mellékletek	17

M E L L É K L E T E K

Lektori vélemény

Gabnai Sándor: A Bodoky Károly Emlékmuseum
című ismertetőjéről

A muzeumismertető tömör, gördülékeny stílusban, megnyerő hangvétellel ismerteti a muzeum keletkezését és anyagát.

A szöveg szerkezeti felépítése négy kérdés köré csoportosul:

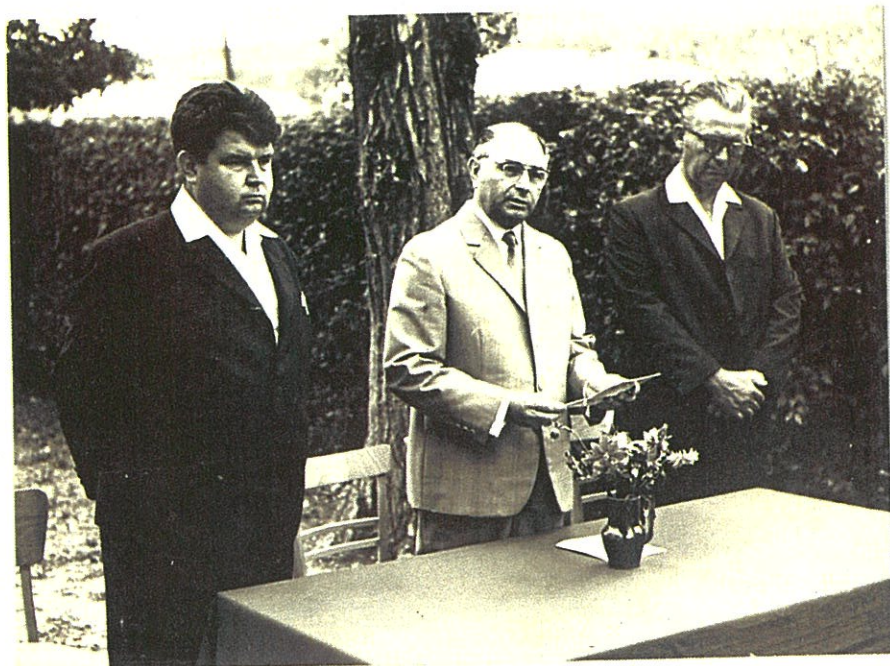
- 1/ a muzeum keletkezése
- 2/ a névadó Bodokyak munkássága keretében a Körösök szabályozása rövid ismertetése,
- 3/ a Hosszúfok I. műszaki emlék szivattyutelep ismertetése,
- 4/ a most megnyílt kiállítás tartalmának ismertetése.

Az eredeti kéziratban a célszerű kiegészítések és módosítások megtörténtek. Jelenlegi formájában jól szolgálja a Bodokyak munkássága és az Emlékmuseum ismertetésének célját.

Az anyagot tiz jól megválasztott kép egészíti ki.

Kiadását javaslom.

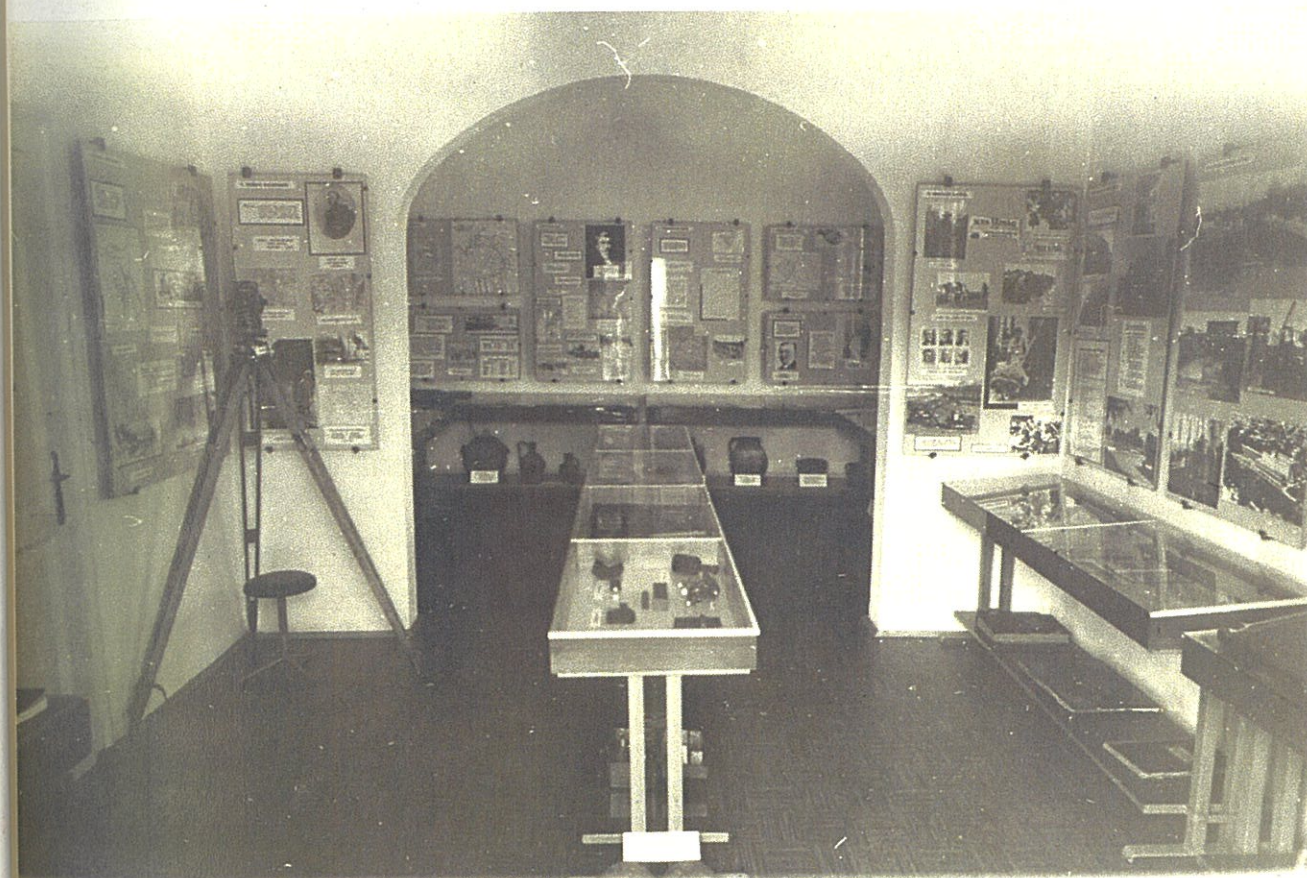
Mészáros Vince
lektor

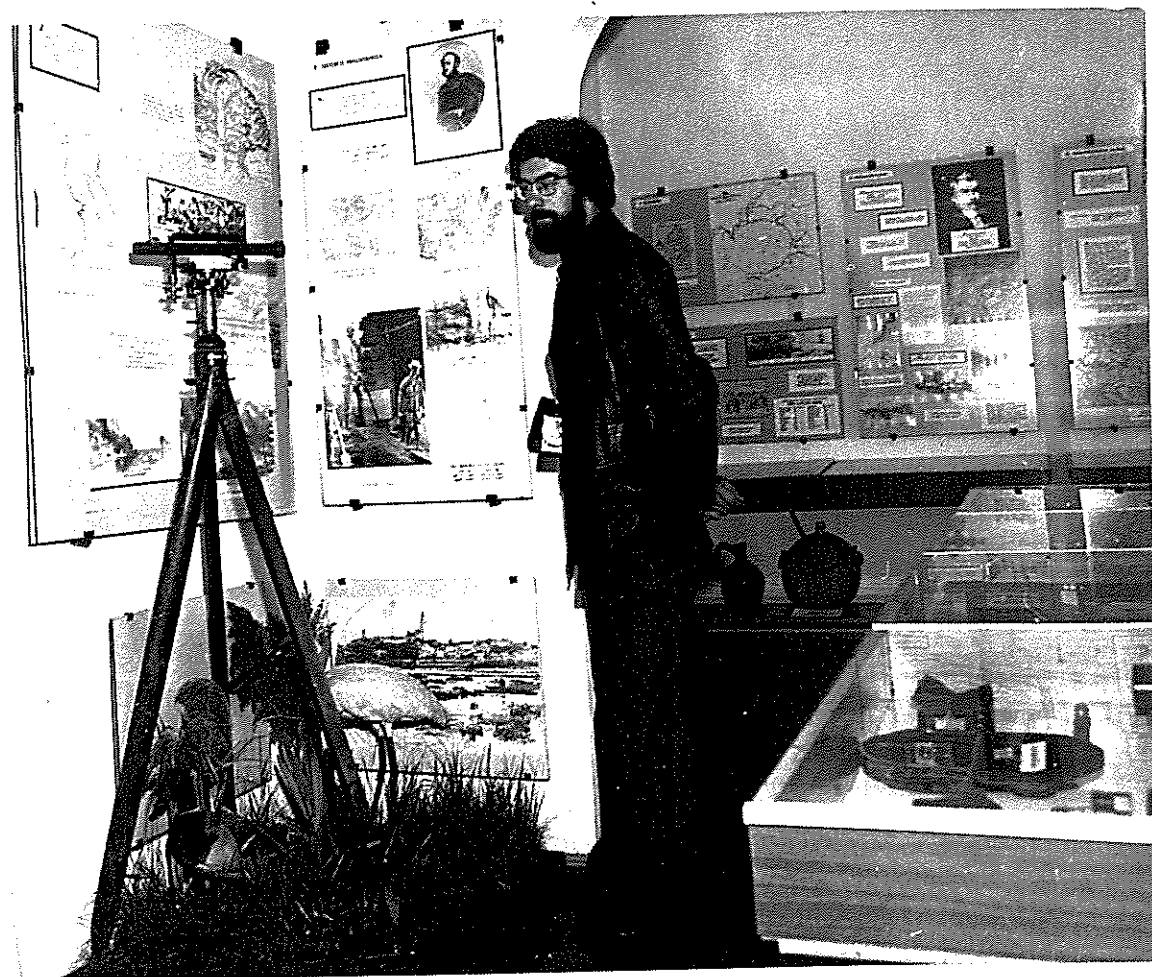
A muzeum átadása 1974. Pfeifer József igh. Takács Lajos ig.
Gabnai Sándor műsz.tiszt

A meghívott vendégek egy csoportja

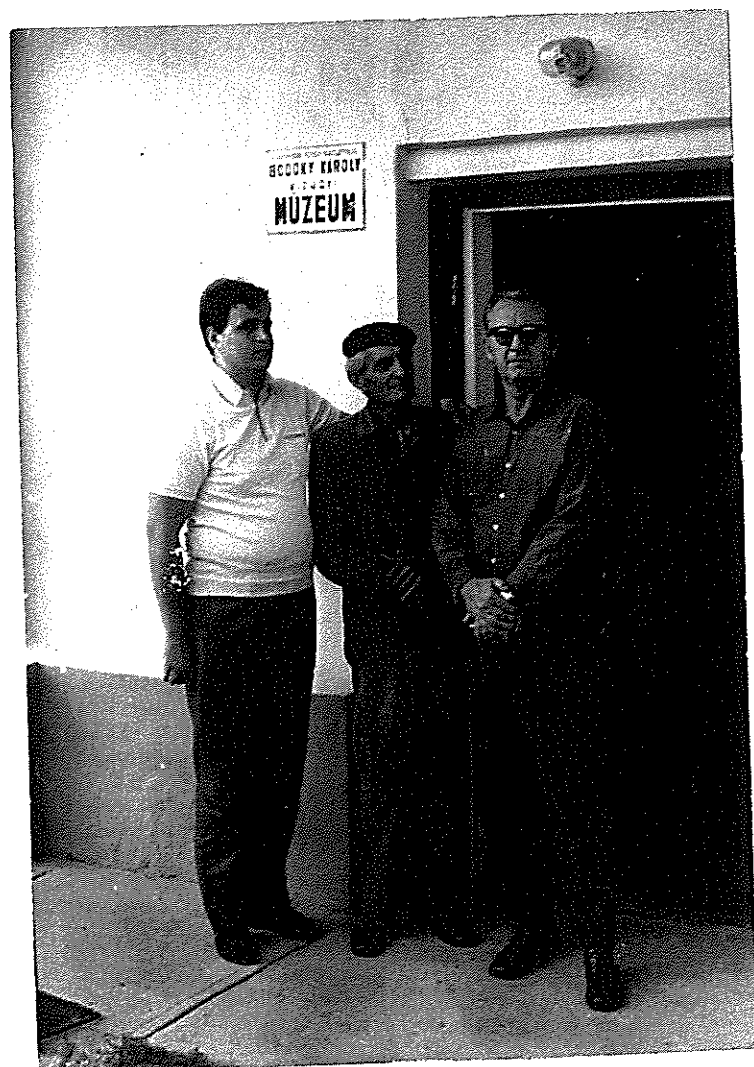
A Vizügyi Muzeum 1974.évi kiállítás egy részlete

A Vizügyi Múzeum 1974. évi kiállítás egy másik részlete

Vizimalom a Sebes-Körös felsőfolyásán

Török János Elek Mihály Gabnai Sándor
Hosszúfok I. szivattyutelep 1974.szept.10.

LÉTESÍTETTE :
TAKÁCS LAJOS
igazgató-főmérnök
1974. évben

A szervezési munkát adományokkal SEGÍTETTÉK:

"BESZÉDES JÓZSEF" szoc.brigád Gyula
Berkai Ferenc Gyula
BÉKÉSI MEGYEI LEVÉLTÁR Gyula
Boldog Imre Sarkad
Elek Mihály Hosszúfok
Gabnai Sándor Gyula
Gyöngyösi Lázár Gyula
Matus József Sarkad
Matus Sándor Sarkad
Munkácsy Mihály Békéscsaba
Tornyai János Múzeum Hódmezővásárhely
Vámos Sándor Sarkad
VIZDOK Budapest
Körmendi Imre Gyula
"Vásárhelyi Pál" Technikum Békéscsaba

A VIZÜGYI MUZEUMOT SZERVEZTE és ÖSSZEÁLLÍTOTTA 1973-1974:

GABNAI SÁNDOR vizügyi műszaki tiszt